

DE LAUDIBUS

LIBRORUM CICERONIS

DIALOGUS

JACOBI PONTANI

S. J.

*Qui extat in volumine primo pro-
gymnasii. 89.*

CHRYSOSTOMUS,

GLAPHYRUS.

CHRYSOSTOMUS, Nunquam tam inane,
nequetam sero te convenio; Glaphyre so-
lum legentem aliquid, affixumque libro of-
fensam: ut tibi illud *Plinii* penitus in animo in-
sedisse videatur. *Omne tempus perire sibi dicebat*
quod studiis non impenderet. Cum autem ex te
percunctor quid autoris evolvas, raro alium
præter M. Tullium nominare soles, cujus modo
Epi-

Epistolas τεχνικὰ seu præcepta Oratoria, modo Orationes modo φιλεσοφοδόμενα, manu tenes? facere nequeo quin te mirer, G. Cur mirare C. Nam cum impendo non modico bibliothecam tibi construxeris, possideasque scriptores & eruditione præcipuos, & elegantiam non contemnendos, eosque propè innumeros: quid est quod tum huic, tam fixè pertinaciterque inhæres, ut ab eo divelli non possis? *Cranter* Philosophus de Poëtis exosculabatur hominum & Euripidem: hic tibi unus præ omnibus in amore ac delitiis est, *Nibostratus* pictor Zeuxidis Helenam cum admiraretur, eum quidam interrogavit, quid ita tam vehementer illam picturam suspiceret? Non interrogasses, inquit ille, si meos oculos habuisses. Nec tu me Ciceroni adeo deditum mirarere, si in eo videres quæ ego videri cœpi; si meus, inquam, haberes, non me etiam ipse interrogares. Me istud factitare, quod objicis fateor, atque etiam profiteor, & præ me fero & quo magis facio, eo minus fecisse pœnitet, quantoque amplius & diutius hunc suavissimum saluberrimumque cibum commedo: tanto major me stimulat esuries, illiusque vehementiore desiderio exardesco sumque in dolore ob eam rem gravissimo, quod divini hujus ac cœlestis ingenii momumenta, à quo tot magnarum optimarumque artium probè percepta fuit & præclarissimis litteris explicata doctrina; nec omnia ad nos pervenerunt, & quæ pervenerunt, nec inte-

gra-

gra sunt nec adhuc satis clara & emendata : id quod ejus studiosi tantum non quotidie experiuntur. Et quis tandem est ἐκ τῶν φιλολογῶν ; qui non unum saltem alterumve locum emaculet, corrigat, sanet, illustret, declaret, castiget, restituat, purget, defendat ? his enim verbis idemque valentibus multis in ista re utuntur, C. Hæc tria, primum potissimè cum T. Livio Varrone, Poëtis, plurimisque non spernendis scriptionibus antiquis, tum latinis, tum Græcis ipsi commune est, quorum labores & vigiliæ aut edax tempus, invidiosâque vetustas nobis abstulit, aut barbarorum Italiam & Græciam depopulantium furor, & immanitas deperdidit Deum immortalem, quas gazas, plusquam pastorali opes, plusquam talenta pelopis, Ac si tantis copiis fortunisque indignissimè spoliati, nihilominus tam exaggeratas adhuc eruditionum divitias retinemus, qualis quantaque extitisset nostra felicitas si tot librorum lectissimorum millia servata fuissent ? veruntamen tu reliquorum auctorum vicem parum sollicitus, unius casum jacturamque imprimis dolenter pateris & lamentaris, cujus amore percussus es suprâ omnes. G. Equidem Ciceronis unius, qui mihi est pro centum millibus amore percussus sum, ut dicit. Jam si amare ex quo amicitiae nomen dictum est, nihil est aliud : ut hic idem docuit 2. de Finibus, nisi velle bonis aliquem affici quàm plurimis, etiam si ad se ex iis nihil redeat, nonne mihi optandum medullitus, ut ex-
tent de Republ. de Consolatione, de Temporibus suis

Hortensius, cæterique libri Latinæ linguæ, & eloquentiæ Romanæ parentis, omni doctrina elegantiaque refertissimi; ut quanquam ubique terrarum jam pridem adeptus est amplissimam; tamen longè amplio rem adhuc laudis & gloriæ celebritatem adipiscatur. C. Pervellem ego quoque extarent tam præstantis ingenii, tanque sapientis & clari hominis opuscula reliqua: sed ea aut nostram, aut pietatis memoriam aliquando visuram cum hæctenus tanto intervallo temporis prolata non sunt, desperandum opinor. Hic ego immortales gratias habendas, illi statuo, qui ab hinc septennium consolationem, aureolum profectò libellum è tenebris vetustatis in lucem eduxit & desiderationem, tot amissorum librorum unius inventionem quoquo modo linivit. G. Ha ha he: simplicitatem spectare hujus mei Chryso-stomi, CR de, & deride ut lubet, me defendentia: non detruas. G. Quid? tu illum commentariolum è Ciceronis officina processisse? quid? ut illius ingenii extra omnem ingenii aleam positi: tu facundiæ litterarumque parentis fœtum esse credis? C. Quidni credam? ita prædicant: G. ita prædicant? ô inscitiam? ô impudentiam? Quis invenit? ubi inventus est? qua occasione? quomodo? quo anno? cur nullæ lacunæ? cur nil usquam imperfectum? cur nullam cariam, cur blattas ac tineas nusquam sensit? usque ad eone oleo cedrino illum perunxerant? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil situ

exesum , nulla littera fugiens , omnia expedi-
tissima , quasi tum primum scriptus esset , cum est
reperitus. C. Moverunt me principio ista , quæ
opponis , & mirabar sinè ulla præfatione , sinè
emendatione , sinè ulla annotatione tot anno-
rum centuriis sepultum proferri librum. Ast om-
nem postea Scrupulum Caroli Sigonii , hominis
in antiquitate perscrutanda diligentissimi & elo-
quentissimi, orationes duæ mihi exemerunt , qui-
buseum & à Cicerone confectum & partum suo
parente dignum esse demonstravit. G. Errorem
haud levem in extrema senectute objectum Sigo-
nio , & consolationem istam esse supposititiam,
ex frustulis per totum Ciceronem è germana illa
consolatione dispersis contextam , imò ex l. Tu-
sculana magnam partem descriptam , inflatam ni-
mis & grandiloquam , suavitatis , & divinæ il-
lius dulcedinis , qua pollet in consolando tenera
mollique natura præditus M. Tullius profusus
expertem , & aliis præterea vitiis laborantem ,
complures postea eruditi homines minimè dubiis
rationibus convicerunt. Sed me reprimam , nec
vagabor in hac opinione refutanda longius. Nam
ut est apud Arnobium , ajunt sana sentientes,
contradicere rebus stultis , stultitiæ esse majoris.
C. Quando tu isti libello , non temerè , sed ad
probandum firmis argumentis , complexionibusque
confisus , quod animadverto , tanquam
ementito hæredi, & impostori , Ciceronianæ di-
gnitatis nobilitatisque patrimonium negas , cur

ego afferam ? aut cui ejus patrociniū fuscipiam si eum Sigonius (qui vir ?) defendere, sive ut dicam rectius, cooptare in familiam Tullianam toto, ut ajunt, corpore nervisque omnibus connisus non potuit ? tuum porrò judicium in complectendo, & in oculis atque in sinu semper gestando Tullio nequaquam reprehenderim : velim nihilominus ad meam utilitatem ejusdem judicii tui amorisque tam inflammati causam ex te cognoscere. G. Non tu mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quid tum ? G. Quia cum vix adhuc signa cecinerint, relicta par multa meorum armorum aspectu tremefactus refugæ mandasti. C. Ego non contremiscam ? Ego non fugiam ? primo congressu Imperatorem meum dedisti ad necem : & paremiam nosti veterem : *Caso duce fugantur milites.* Nec verò si quis mihi hanc fugam exprobaverit, responsurus sum, quod ille è prælio apud Cheronæam fugies, qui ignominia causa *βιφασπις* cognominatus respondisse fertur : *ἄνῆρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχίσεται.* Qui fugerit, rursus ille pradabitur. Sed ad incepta redeamus G. Multitudo, Chrysofome lætantium Ciceronem, imitarique conantium, ipsi insuper experientia variusque fructus, quem mihi ex eo tot annis diligenter etiam atque etiam lecto ac penè contrito collegisse videor, ipsi mihi penitus penitusque commendaverunt, hæretque mihi in venis, in medullis. Quæ enim schola est in tota Europa, immò in Asia Africa quoque in qua quidem

dem Latinus sermo doceatur , cujus parietes non quotidie vocibus Ciceronianis perlonent ? quis Magistrorum non mille colaphis puniendus censetur , si Cicerone careat : cum Alcibiades tam ægrè putarit sibi ferendum Magistrum illum, in cujus ludum intraverat, carere *Homere* , ut manum ab eodem Alcibiades verberando abstinere nequiverit ? quis autem Scholasticorum non unum saltem atque alterum ejus librum tenet in capsâ suâ : si omnes præ nummorum penuria non possint emere ? quis est qui se literarum studiosum dicere audeat, Ciceronis ignarus ? quis non sibi conscisciadatur , qui se hunc curare , nolle imitari , non nimis dictionem ejus probare , præ se ferat quis tot interpretes , tot scholastas , tot correctores , tot explicatores & illustratores , tot etiam adimitatores , encomiastas & præcones invenit ? In quo toties recudendo Typographi , toties vendendo Bibliopolæ , toties colligando Bibliopægi occupati sunt , & fuerunt , & erunt ? C. Manifestiora sunt hæc , quàm ut ea neget vel impudentissimus. In quo autem tibi tantum emolumentum peperit , ac mihi aliisque sui amantibus parere possit , velim pro nostra inveterata conjunctione ostendas. G. Non dubito , quia multa & sæpè de illius vixi laudibus legeris. C. Multa equidem & frequenter legi , G. Ea ipsa , quid in eo quærere , quo pacto ejus opulentia tam tuam augere deberes , utcunque docendi te vim habuerunt. C. Habuissent : verùm cum ea legerem , non id cordi erat , ut in alumnis , & clientibus Tul-

lianis numerarer. Quid ergo ? C. Tantummodo ut liberali doctrina augerer, bonæque Latinitatis instrumento domum meam exornarem atque instruerem : qui omnium propè in litteris versantium communis est finis. Et si verò non pauci sunt, qui se ad Exemplum Tulli effingere laborant, non ita multi tamen illius effigiem virtutemque assequuntur. G. Hoc ideo fit, quia stylum ejus probè cognoscere, & de eo scriptore judicium ferre non est cujuslibet, deinde rationem certam ac veram eò quo intendunt præveniendi, non observant : in qua præscribenda videmus quosdam studium posuisse, C. Memini me in ejusmodi commentariolos incidere, quos duabus de causis volvere supersedeo. Primum quia ferè non persequuntur, nisi exilia quædam & minuta, atque ad solam elocutionem spectantia : perinde quasi eloquentia, cujus perfectus ad ignem absolutusque magister & Dux Cicero proponitur, non etiam partibus contineretur. Deinde, quia præcipiunt : quæ in ipsorum Oratione, cum aliquid scribere aggressi sunt, non elucet : est enim horrida plerumque, jejunia, dissoluta, incompta, plena rursus. Ciceronis autem plena succi, plena suavitatis, plena cultus æquabiliter fluens, aptis illigata numeris, multisque distincta luminibus. Quare tacitè illos jubeo in suam ipsorum sinum inspuere, & cum se purpuram vendere profiteantur, à semet ipsis quoque sumere non aliunde quæritare exemplum, quod mihi exhibeant. G. Mitemus horum institutum in præsens. Quid mi-

michi Cicero meus contulerit , malo ab aliis , & aliquando abs te ipso (quando nimirum planius eum exploratiusque noveris) cognosci,quàm à me non sinè arrogantiæ suspitione enuntiari. Alterum illud , quid nempe tibi cæterisque scripta M. Tullii utilitatis afferre possint spero te ex ore me hodiè intellecturum. C. Aures admoneo percupidas , meque regalibus epulis abs te acceptum iri divino G. verissimè T. Livius de Cicerone : in ejus viri laudes sequendas ipso laudatore opus fore. Quod non solum de rebus illius præclarissimè, pro salute & incolumitate Reipublicæ gestis, toleraque morte : verùm etiam de eximia, & omnibus sæculis prædicanda eloquentia interpretandum scias: quæ quidem eodem ipso teste, ex plurimarum maximarumque rerum cognitione efflorescit ac redundat ; & est copiosè loquens sapientia, & unum quiddam ex multis artibus , scientiis, studiisque conflatum atque collectum. Quantam istud admirationem habet : eum , qui quinto & vicesimo ætatis anno intra judicium subsellia versari, ad causas privatas atque publicas adire cepit, omne reliquum vitæ sææ tempus honorum , magistratuumque perfunctione , urbanis seu domesticis provincialibusque negotiis, longissimis creberimisque itineribus transmisit, nihilominus ita multos, ita & rebus & verbis singulares edere libros potuisse ? quid tibi hæc inter tantas corporis animique contentiones *πολυγραφία* , quid, inquam, aliud indicare videtur , nisi vehementissimum , inci-

tatissimumque studium, summum, & ab omni laude felicissimum ingenium, scientiarum copiam, exercitationem maximam, memoriam pene divinam? C. Sæpe illi vigilatas noctes existimo, & sententias aliquot recordor, quibus incensum in literas amorem suum testatus est: quæ ipsi eum delectationi in secundis, tum solatio in adversis, in gravissimis nempe illis Reipublicæ tempestatibus, privatisque incommodis fuerunt. *Me, inquit in Epistolis, à prima etate omnis ars, & doctrina liberalis, & maxime Philosophia delectavit.* Pro Archiâ. *Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi jure succenseat, si quantum ceteris ad res suas obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis: quantum alii tribuunt tempestivis convivis, quantum denique alea, quantum pile? tantum mihi egomet ad hac studia recolenda sumpsero.* In primo autem de Oratore, *Ac fuit tempus istud, cum mihi quoque initium requiescendi, & animum ad utriusque nostrum præclara studia referendi fore, justum & probè ab omnibus concessum arbitrarer.* Sic initio Tusculanarum. *Cum defensionem laboribus, Senatoriisque muneribus: & quæ sequuntur.* Ad Atticum: *Ego hic duo magna σὺνταγµατὰ absolvi: nullo enim alio modo à miseria quasi aberrare possum.* Ad Messinium lib. 5. ad Familiares: *Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, litterulis nostris.* Et ad Appium Balbum lib. 6. *Sed est unum perfugium, doctrina ac litteræ, quibus semper usi sumus: quæ secundis rebus delectationem*

nem mod
 tem: Ex
 larum lib
 publica a
 homines
 dare char
 itur assen
 quidem L
 leges qua
 ut transe
 tas suble
 Epicuro
 Qui
 n
 Pra
 Siquid
 re
 Qui
 Cys
 Com
 Hinc
 gravitate
 cuitatem
 tiam pete
 da & alet
 ille non u
 rem ab se
 dam & rep
 se origine
 leta, dura
 in eo null

nem modo habere videbantur nunc verò etiam salutem : Ex sexcentis præterea locis per illos Epistolarum libros. G. Qui ætatem omnem procul à Republica abundantes ingenio doctrinâ & diligentia homines in literis habuerunt, tam multa certè mandare chartis supervicturis non potuerunt. C. Tibi istuc assentior, est enim apertissimum. G. Leges tu quidem Latinos Scriptores omnes, si me audias, & leges quamdiu voles : hunc unum imitaberis, quem ut transeundi spes non sit : magna tamen est dignitas subsequendi, de quo multò justius, quàm de Epicuro canetur :

Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes.

Præstinxit stellas, exortus uti athereus Sol.

Siquidem alios universos in omni dicendi genere longinquo post se intervallo reliquit.

Quid enim contendat hirundo

Cygnis? aut quidnam tremulis facere arbutus hadi

Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Hinc copiam & ubertatem, hinc brevitatem, hinc gravitatem, hinc suavitatem, acrimoniam perspicuitatem, subtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas. Ad ingenia illustria limanda, perpolianda & alenda nemo aptior : nec est quisquam, quem ille non ut rebus doctiorem, si oratione splendidiorrem ab se dimittat. Hinc unus meritò gnomen quidam & regula in verbis eligendis statuatur, quam esse originem eloquentiæ Cæsar scripsit: abjecta, obsoleta, dura, aspera, impropria, longius ducta, obscura, in eo nulla. Contrà autem dilucida, plena, sonantia,

illustria, jucunda, magnifica, propria, usitata, pura, numerosa omnia. Proinde si rectè rationaberis, huic uni præoptabis te similem quàm aliis superiorem esse. Cave autem idem facias illis, qui quoties aliquid arrogantius ab eo dictum inveniunt, quoties ille se avidum gloriæ confitetur, miserum reprehendunt: cum nos non mores, sed linguam & doctrinam in ipso quærere potius, & ista collaudare imitationeque pro viribus exprimere, illa dissimulare debeamus. C. Vellem tecum sensissent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, ut gigantes cœlum, non horruerunt. G. Non curat Hippocledes, quid illi magister fabulentur, Zoilosque & Andabaras nec pili facit Cicero noster omnium doctorum suffragiis in omni sermonis virtute primas tuit: quem quidam è Græciâ Romam reversus, cum ingentes sibi copias ex facundissimæ, & eruditissimæ gentis illius copiis collegisset, ita excoluit, ornavit, amplificavit, ut jam Græcis ipsis non adeò multum concedamus: cum quibus ipse de dicendi gloria tam felici Marte dimicavit, ut de iis trophæum constituerit. C. Quoniam de copiis è Græcia Romam transportatis mentionem injecisti, occurrit animo præclarum illud testimonium quo Appollonius Molo, quem Romæ bis audierat prius, & cui se Rhodi postea recoquendum dedit, cum tota Asia peragrata, cum summis se Oratoribus exercuisset, eohonestasse Ciceronem dicitur, cum eum Græcè eloquentissimè orantem audivisset. Nam cum cæteri omnes qui tum aderant obstupuisset, Ciceronemque certatim extollerent, Appollonius nequedum audiret hilaris visus est, & postquam ille per-

ora-

oravit , diu tristis attonitoque similis cum sedisset, tandem aliquando : te quidem Cicero laudo , inquit, & admiror : sed me Græcorum fortunæ miseret, cum videam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis jam soli beati eramus, ad Romanos per te translata esse G. Fuit sanè præclara vox illa Græci doctoris , eamque postea eventus comprobavit. Quamvis igitur merito præferendus videatur omnibus, qui domi forisque Rempublicam probè administrarunt ; quod illi partes aliquas juverunt , hic simul universam conservavit , possitque tanto justius secundus appellari Romulus , quam Camillus, qui patrum adhuc , & angustum restituit , cum hic tantopere auctum amplificatumque imperium è faucibus fati eripuerit : tamen quod Cæsar de eo scripsisse proditur , ad gloriam illi majus est. C. Quid scripsit ? G. Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum majorem , quanto plus est ingenii Romani terminos tantum promovisse , quam Imperii. Nec illa non certissima sunt , quæ vir litteris Græcis & Latinis juxta atque doctissime eruditus , atque in Ciceronianis scriptis multum diuque exercitatus de eo magnificè protulit. C. Quænam ? G. strictim , & ex multis paucissima tibi recitabo , C. Animo arrectus sum ad audiendum. G. *Ex hoc tanquam uberrimo omnium doctrinarum atque artium fonte , sive Grammaticum aliquid, sive Rhetoricum, sive Dialecticum , sive Historicum, sive Poëticum, sive Geographicum, sive Oeconomicum , sive Morale & Politicum , sive Physicum, sive Geometricum, sive Musicum , sive Astrologicum ?*

quidquid denique ad ullam artem libero homine dignam pertinens requiras hinc tibi assiduò haurire licebit. Ab hoc discunt pueri senes, privati, Magistratus, rustici, urbani, miseri & calamitosi, beati & fortunati, pauperes, & egentes, divites, & abundantes, ignobiles & obscuri, nobiles & clari viri: ab hoc militares & sagati ab hoc pacis a'umni & togati, ab hoc infimi & humiles, ab hoc viri excellentes & principes. Denique nemo est mortalium cujuscunque sit vel aetatis, vel loci, vel fortuna, vel studii, vel nationis, quin à Cicerone & melior doctior fieri possit. C. Agnosco laudationem Jure sibi illum tantis laudibus ornandum sumpsit, à quo fuit ipse tam eximiè excellenterque ornatus. Et par esse duco ut omnes animi ingeniique vires, in eo deprædicando profundant quibus ille tantum, quantum huic profuerit, cujus verba modo recitabas. G. Num Victorii Sigonii, Mureti, Manutii, Conradi, quos Germanos Tullii discipulos appellare possis, scribendi elegantia atque munditia, & eruditionis varietate magistrum suum non valde commendant? C. maximè commendant. Ad ea posthac exemplaria respiciam, versaboque Ciceronem non paulò diligentius, & aliquam ejus similitudinem in meam imaginem, ut *Zeuxis*, transferre annitar, G. Gaudebis fructu hujus diligentiaetuae magis, quàm si quis tibi regnum donavisset.

